

Årringen 2014

Annual Review No 18 of The Arboretum &
Botanical Gardens, University Museum of
Bergen, The University of Bergen

ISSN: 0809-5213

Journal home page:

<https://www.uib.no/universitetshagene/66488/%C3%A5rringen>

Årringens botanisk-etymologiske språkspalte

Gran og furu – skogens bartrær har mange navn

Tor Jan Ropeid, Institutt for fremmedspråk, Universitetet i Bergen, postboks
7805, 5020 Bergen (e-post: tor-jan.ropeid@uib.no)

To cite this article: Ropeid, T.J. 2015. – Årringens botanisk-etymologiske
språkspalte – Gran og furu – skogens bartrær har mange navn.
– Årringen 2014 (18): 121–130.

Published March 2015

Gran og furu – skogens bartrær har mange navn

Tor Jan Ropeid, Institutt for fremmedspråk, Universitetet i Bergen, postboks 7805, 5020 Bergen (e-post: tor.jan.ropeid@if.uib.no)

Den botanisk-etymologiske språkspalten er i år kommet til våre viktigste og mest kjente skogtrær, furu og gran. I utgangspunktet kan det se ut som om navnediskusjonen i dette tilfellet ikke vil kunne avdekke særlig komplekse forhold, men det blir fort tydelig at det bak dette bartreparet skjuler seg en navnebruk som både er mangfoldig og til en viss grad også forvirrende. Vi skal se på bruken i flere språk og vil oppdage at grensene mellom navnene på ingen måte er like klare som de botaniske artsgrensene.

Latin: *abies*, *picea*, *pinus*

Når botanikere snakker om *Abies*, *Picea* og *Pinus*, forholder de seg til vitenskapelig sett klart definerte planteslekter som lett lar seg skille fra hverandre: edelgranslekten, granslekten og furuslekten. Men heller ikke den vitenskapelige språkbruken er fri for forvirring. Allerede i det vitenskapelige artsnavnet til vår vanlige skandinaviske gran, *Picea abies*, kommer litt av kompleksiteten i navnebruken til syne. Når vanlig gran

Gran, *Picea abies*, kjennes på store, hengende kongler som faller av hele når de er modne. Smmenlignet med sitkagran er de større og kongleskjellene ligger tett taklagt (foto: Per Harald Salvesen 22.02.2015).

heter *Picea abies* og vanlig edelgran *Abies alba*, skyldes dette en feiltagelse gjort av Carl von Linné, som i vanvare kom til å blande sammen navn og kalle granen *Pinus abies* og edelgranen *Pinus picea*. Senere ble både gran og edelgran tatt ut av *Pinus*-slekten og plassert i hver sin slekt, granen i slekten *Picea* og edelgranen i slekten *Abies*. I et tilfelle som dette fører de vitenskapelige navnereglene til at det gamle artsepetetet måtte beholdes for granen sin del. Det er ikke vanskelig å forstå at det lett kan føre til forvirring når vanlig gran har fått navnet *Picea abies* og vanlig edelgran *Abies alba*.

Disse trenavnene finnes også i klassisk latin, men den entydigheten som kjennetegner botanikernes bruk av slektsnavnene, er fraværende i den gamle latinske navnebruken. I de klassiske latinske kildene ser vi at det i grunnen bare er Plinius d.e. (29 – 79) som i sin *Naturalis historia* klarer å holde de tre slektene fra hverandre. Hos ham er *picea* gran, *abies* edelgran og *pinus* furu. Ellers ble navnene brukt om hverandre om forskjellige harpiksholdige trær, både om furu, gran og edelgran. I *Vulgata*, den latinske bibeloversettelsen som ble påbegynt i 382, blir f.eks. *abies* benyttet om *Pinus*-arter. Vi har dermed tre slekter (edelgranslekten *Abies*, furuslekten *Pinus* og granslekten *Picea*) som når det gjelder ikke-vitenskapelige navn, gjennom årtusener er blitt rotet sammen i en salig blanding.

Granens slektsnavn, substantivet *Picea*, er dannet til adjektivet *piceus* (“bekholdig, harpiksholdig”) – latin *pix* (i genitiv *picis*) betyr “bek, harpiks”. Edelgranslekstens vitenskapelige navn *Abies* er etymologisk uoppklart, og det synes som om vi har med

et navn å gjøre som er begrenset til den italienske halvøy og deler av Balkan.

Sammenligning av granbar hos gran (*Picea abies*, øverst) og vanlig edelgran (*Abies alba*, under). Grannålene hos gran er spisse og stikkende, mens de er butte hos edelgran. Hos gran sitter de allsidig (peker i alle retninger), mens de hos edelgran er ordnet til to sider med tydelig “midtskill” langs skuddet. Når baret tørker, vil nålene drysse hos gran, men ikke hos edelgran (foto: Per Harald Salvesen 12.02.2015).

Det gamle latinske trenavnet *pinus* ble brukt som samlebetegnelse på forskjellige arter i slekten vi i dag kjenner som *Pinus*, men finnes også brukt om gran og edelgran. Den eneste representanten for slekten *Pinus* som i klassisk latin fikk et eget navn, var pinjen, *Pinus pinea*. Artsepitetet i pinjens vitenskapelige navn, *pinea*, er identisk med pinjens klassiske latinske navn. Grunnen til at nettopp dette treet fikk et eget navn, er de velsmakende spiselige kjernene som bidro til at det allerede i romersk tid var vanlig å plante pinjetrær i forholdsvis stor stil. Grunnbetydningen av *Pinus* kan ses på som en parallell til *Picea*. På grunn av sin harpiksholdige ved kan *Pinus* over en mellomform **pitsnos* sammen med gresk *pítys* (gran, furu, pinje) føres tilbake til indogermansk **pitu* (“fett, saft”).

Norsk: gran, furu/fure, tall/toll, tyri

Vi begynner med navnet *gran*. Dette ordet er det som skiller seg tydeligst fra navnene i andre språk og må betraktes som en nydannelse som er særegen for nordgermanske språk. Utgangspunktet er en indogermansk rot **gher-/*ghrō-* som i forskjellige språk opptrer både med og uten et *n*-suffiks. Det norske ordet gran finner vi i norrønt *grǫn*, som i tillegg til å betegne treet, også har betydningen “bart, værhaar”. Den siste betydningen finner vi igjen i gammelhøytysk *grana* og gammelengelsk *granu*, som begge betyr “bartehaar”. Det gammelhøytyske ordet kan i tillegg til dette også bety “fiskebein”. Trenavnet kan dermed både ses i sammenheng med det spisse og stikkende (barnåler), og at granbaret kan minne om stritt ansiktshår, jf. i denne sammenheng også sammensetningen “granskjegg”. Vi finner ordet også igjen i moderne tysk *Granne* (“agn, snerp”) og uten *n*-suffiks i *Gräte* (“fiskebein”) og *Grat* (“egg, skarp kant”). Etymologisk kan gran rekonstrueres til germansk **granō-* som gjerne settes sammen med verbet *gro*, noe som brukt om planter, bust, forhøyninger i landskapet o.l., gir grunnbetydningen “stikke fram, spire”.

Furu, Pinus sylvestris, lett kjennelig på konglene og nålene som sitter sammen i knipper, to og to (foto: Bjørn Moe 21.01.2015).

Det har vært spekulert på om grunnen til at de nordgermanske språk har en særegen nydannelse som betegnelsen for treet, kan føres tilbake til at granen er en forholdsvis sen innvandrer til Sverige og Norge. Selv om nyere forskning tyder på at gran faktisk kan ha overlevd under siste istid, kom hovedinnvandringen fra øst på et mye senere tidspunkt. Først for ca. 2500 år siden kom granen til Østlandet og Trøndelag, og den naturlige spredningen som fortsatte gjennom vikingtiden og middelalderen, er ennå ikke avsluttet. Det er ikke urimelig å anta at nydannelsen skyldes at gran først mye senere enn furu ble et viktig trevirke. Dette kommer muligens også til syne i at granen ikke har blitt omfattet av den samme interessen i folketro som furu og andre viktige treslag.

Når det gjelder furuen, er det språklige bildet et helt annet enn for granen. I store deler av Norge brukes det flere ord om furu. Disse ordene dukker opp i forskjellige folkelige fortellinger, mest kjent i ett av mange eventyr om bjørnen og reven slik de er gjengitt i Asbjørnsens og Moes eventyrsamling. Bjørnen og reven inngår et veddemål hvor de skal nevne tre slags trær. “*Toll, furu, tyri!*” brummet bjørnen [...]. Men dette var bare ett tre, for toll er ikke annet en furu, det heller.” Og når reven skriker “*Ask, or, eik!*”, har bjørnen enda en gang tapt et veddemål. Moralen må være at det for ikke å gå i baret er viktig å kunne identifisere skogens trær.

Både *furu* og *tall* finnes i forskjellige varianter over store deler av landet. De norrøne formene er *fura* og *þoll*. I moderne norsk er *furu* den normerte formen i bokmål,

mens normert nynorsk har både *furu* og *fure*. Formen *fure* gjenspeiler den norrøne nominativformen, mens *furu* er entallets øvrige kasusformer. Former som *fora/fore*, *fura/fure* har vært vanligere enn *furu*, men ser i dag ut til delvis å fortrennes av *furu*. Det er ellers ikke slik at *furu* og *tall/toll* brukes tilfeldig om hverandre. Ordet *furu* kan til en viss grad sies å være overbegrepet som kan brukes både kollektivt om trær i skog, om enkeltrær og om furu som ved og materiale; *tall/toll* betegner alltid ett eller flere trær, men blir aldri brukt

Tall, toll, et tre i furuskogen, her på Milde (foto: Bjørn Moe 21.01.2015).

om veden som materiale. I områder hvor *tall/toll* er det vanligste navnet på treet, brukes likevel *furu* om gjenstander laget av dette treslaget. Ofte differensieres det også på andre måter mellom *furu* og *tall/toll*, og da brukes gjerne det siste om unge trær med mye kvist eller om trær med løs og dårlig ved, mens *furu* betegner trær som gir verdifullt virke og vokser i tettere bestander. I dagens svensk finner vi at det nesten er utelukkende *tall* som brukes om treet. Likevel er det slik at det er *furu* som brukes når treet brukes som materiale.

At trenavnet *furu* er et ord som har solide røtter i de germanske språk, vises tydelig av forekomsten i tidlige språktrinn, f. eks. gammelengelsk *furh* og gammelhøytysk *for(a)ha*. I moderne engelsk finner vi *fir*. (Se nedenfor for en diskusjon av de engelske trenavnene.) Etymologien til *furu* har vært gjenstand for inngående diskusjon, men uten at det har vært mulig å komme fram til entydige konklusjoner. Den gamle grunnbetydningen av ordet lar seg ikke lenger rekonstruere, men det er svært mye som taler for at *furu* er det samme ordet som *quercus*, det latinske ordet for “eik”. I utgangspunktet kan dette høres merkelig ut, men det er regelmessige lydoverganger som lar seg påvise her. Latin *quercus* og ordet i de germanske språk lar seg føre tilbake til en indogermansk urform **perk^w-o/u-*. I den såkalte germanske lydforskyvningen blir *p-* regelmessig forskjøvet til *f-* (jf. latin *piscis* og norsk *fisk*), mens kombinasjonen *p – kw* i latin blir til *k^w – k^w*. På samme måte kan latin *quinque* (= fem) føres tilbake til indogermansk **penk^we*. Tallordet har i gresk formen *pénta*, mens det i de germanske språkene i samsvar med den germanske lydforskyvningen (*p > f*) har fått *fi* framlyd (norsk *fem*, engelsk *five*, tysk *fünf*). Enkelte språkforskere har avvist sammenhengen mellom latin *quercus* og de germanske formene som f.eks. gammelhøytysk *for(a)ha*. Grunnlaget for dette har i første rekke vært at man har stilt seg tvilende til det som ser ut til å være en litt merkelig betydningsovergang fra “eik” til “furu”. Her må man likevel være klar over at germansk allerede har hatt et ord brukt om eiken, som gjerne ble oppfattet som et hellig tre. Den opprinnelige germanske formen *aik* finner vi igjen i forskjellige former i moderne germanske språk, norsk *eik*, engelsk *oak*, tysk *Eiche* o.l. Det er mulig at det gamle indogermanske ordet som danner utgangspunktet for former som *quercus* og

Penselfuru (Pinus parviflora var. pentaphylla) er en furu-variant fra Japan med store, spiselige frø. Den kjennes ved å ha fem nåler i hvert knippe (foto: Bjørn Moe 22.02.2010).

furu, ikke hadde en helt entydig artstilknytning, men var en kollektivbetegnelse for høye og kraftige trær som kanskje hadde det til felles at de på grunn av sitt trevirke hadde stor nytteverdi. Det er i så fall ikke snakk om et navnebytte, men en innsnevring av et kollektivnavn til et bestemt treslag.

I motsetning til *furu/fure* er *tall/toll* et sørnordisk navn. Normert bokmål har forment *tall*, mens nynorsk har *toll*. Navnet må ses i sammenheng med en indogermansk rot **tel-* med betydningen “løfte opp, stige opp”, noe som passer godt på furuens vekstform. I store deler av landet brukes *tall/toll* bare om furu, men i deler av Trøndelag og Nordland finner vi likevel at ordet også blir brukt om gran. Det kan her nevnes *tall/toll* ikke må forveksles med substantivet *tall(e)* som kommer fra norrønt *þollr* (“tre, knagg”). Vi finner det f.eks. i sammensetningen *tollepinne*. Når Skard (2002) ser trenavnet *tall* som en parallell til det engelske adjektivet *tall* (“høy”), blir han offer for en etymologisk misforståelse; engelsk *tall* kan føres tilbake til gammelengelsk *getæl* (“kvikk, rask”) og er først belagt i moderne betydning omkring 1520.

I sitt forsøk på å nevne tre forskjellige trær tar bjørnen også med *tyri* og gjør her i grunnen en dobbeltfeil: ordet *tyri* (norrønt *tyrvi*) betegner død furued som inneholder mye harpiks og terpentinstoff, og som derfor brenner lett. Fra gammelt av har *tyri* vært benyttet til å utvinne tjære, og ordene *tyri* og *tjære* er nær beslektet.

Konglene hos edelgran (Abies) står opprett på greinene. Øverst himalayaedelgran (Abies spectabilis) og nederst en kongle av nikkooedelgran (Abies homolepis) bakveis falt fra hverandre og i ferd med å spre frøene (foto: Bjørn Moe 21.01.2015).

Begge ord kan føres tilbake til stammen **terw-* (“tre”) som med utvidelsen **-ōn* blir til norrønt *tjara* og gammelengelsk *te(o)ru* (“tjære”) og med utvidelsen **-ja* blir til *tyr(v)a* og *tyri*. I begge tilfellene kan ordene forstås som “det som stammer fra tre.”

Tysk: Fichte, Tanne, Kiefer, Föhre, Kien

I kanskje enda større grad enn norsk demonstrerer tysk at det har vært vanskelig å skille nåletrær fra hverandre. I moderne tysk er språkbruken normert slik: *Fichte* skal brukes om gran (*Picea*), *Tanne* om edelgran (*Abies*) og *Kiefer* eller *Föhre* om furu (*Pinus*). Ser man nærmere på bruken i de forskjellige delene av det tyske språkområdet, blir det raskt tydelig at de tre ordene går over i hverandre, og at hvert navn, alt etter hvor man befinner seg, kan brukes om trær av slektene *Abies*, *Picea* eller *Pinus*. Det eneste som er felles, er at juletreet alltid omtales som *Tanne*, også av personer som ellers tydelig skiller mellom *Fichte* og *Tanne*.

I det germanske språkområdet finnes *Fichte* i dag bare i tysk. Denne begrensningen kan meget vel skyldes at granen ikke forekommer naturlig på De britiske øyene, og at den er en sen innvandrer til Skandinavia. Vi finner ordet i middelhøytysk som *viehte* og i gammelhøytysk som *fiohta*. Den opprinnelige diftongen er i nyhøytysk blitt monoftongert til *i-*. I ikke-germanske språk lar ordet seg påvise i gresk *peikē*, litauisk *pušis* og gammelproyssisk *peuse*, alle ord som betyr gran eller furu. Ordene lar seg føre tilbake til en indogermansk rot **peuk-* med betydningen “stikke”, og *Fichte* kan dermed forstås som “det stikkende treet”. I germansk har roten fått en *t*-utvidelse, mens den i latin opptrer med en *n*-utvidelse i verbet *pungere* (stikke), *punctum* (stikk, punkt o.l.) og uten *n* i substantivet *pugio* (dolk).

Som nevnt er *Tanne* på tysk det normerte ordet for *Abies alba*, edelgran, men i folkelig dagligtale brukes det svært ofte som synonymt med gran. En grunn til forvirringen er rimeligvis granens og edel-

Sitkagran (*Picea sitchensis*) kjennes fra norsk gran ved at konglene er mindre med mykere kongleskjell som er bøyd på langs. Nålene er mer grålige av farge og enda mer stikkende (foto: Bjørn Moe 21.01.2015).

granens opprinnelige utbredelse i Tyskland. Granen har sin naturlige utbredelse i de østlige områdene og mangler i lavlandet av det sentrale Tyskland. Edelgranen forekommer naturlig i de sentrale fjellområdene i Europa, i Tyskland nord til Schwarzwald. En storstilt skogreising har ført til at gran er blitt Tysklands viktigste skogtre, og dominerer nå også i tidligere trebare områder. Trenavnet *Tanne* lar seg ikke tyde med absolutt sikkerhet. Det er tenkelig at det kan ses i sammenheng med ordet *Tann*, som i dag er et poetisk ord for “skog”. *Tanne* kan i så fall forstås som “skogtre”. Også her ser vi forvirringen omkring navnene: I dag oppfattes *Tann* svært ofte som synonymt med “granskog”.

Furuens vanligste tyske navn har vært *Föhre*. Formen med *-ö-* er en såkalt *i*-omlyd hvor en *i* i et suffiks har ført til at en opprinnelig *o* er blitt til *ö*. I middelhøytysk finner vi former både med og uten omlyd: *forhîn* og *förhîn*. Det dreier seg i dette tilfellet om et adjektiv med betydningen “av furutre”, som etter hvert har gått over til å betegne selve treet.

I dagens Tyskland ser vi en utvikling hvor trenavnet *Kiefer* er i ferd med å erstatte *Föhre*. Det pussige er at vi her har med et ord å gjøre som opprinnelig hadde en begrenset utbredelse, og som først er belagt på fjortenhundretallet. Ordet kommer fra det mellomtyske språkområdet, dvs. et område som strekker seg som et belte fra Rhinland i vest til Thüringen i øst. Da Martin Luther oversatte Bibelen til et folkelig tysk (1534), tok han sitt utgangspunkt i det mellomtyske språkområdet, nærmere bestemt språket brukt i de saksiske kansellier. I hans bibeloversettelse dukker det mellomtyske *Kiefer* opp i Jes. 41,19 hvor han ganske ukorrekt gjengir teksten i bibelstedet som “Cedern /

Nåler (blad) hos gran (Picea abies, t.v.) og himalayaedelgran (Abies spectabilis, t.h.). Merk hvordan barken hos gran danner en tapp (pute) som nålene sitter på, mens barken er ganske jevn hos edelgran (foto: Bjørn Moe 21.01.2015).

fohern / myrten / vnd kyfern.” Til sammenligning har den moderne norske bibeloversettelsen “sedrer [...], akasie, myrt og oliventrær.” Vi ser at Luther, som her oppfatter *foher* (= *Föhre*) og *kyfer* (= *Kiefer*) som to forskjellige trær, selv blir et offer for den uklarheten som ofte er å finne i tysk folkelig navnebruk. Når *Kiefer* likevel etter hvert blir stadig vanligere, demonstrerer dette den kolossale innflytelse språket i Luthers bibeloversettelse kom til å få på utviklingen av det tyske språk. Trenavnet *Kiefer* er en forkortet form av *Kienföhre*. Førsteleddet *Kien* betyr “tyri”, men finnes også belagt som navn på både furu og gran. *Kien* kan ses i sammenheng med gammelhøytysk *kīnan*, middelhøytysk *kīnen* eller *kīmen* (“splitte, åpne”) og også det gammelengelske verbet *cīnan* (“sprekke, revne”). Betydningsammenhengen blir tydelig når en tenker på at det var vanlig å hogge større eller mindre fliser av tyrived når en skulle bruke disse til opptenning, som fakler o.l. I tillegg til sammensetningen *Kienföhre* finner vi også *Kienbaum* (“tyritre”) og det morsomme ordet *Kienapfel*, som er den vanlige tyske betegnelsen for “furu-kongle”, men som direkte oversatt betyr “tyrieple”.

Engelsk: spruce, fir, pine

De engelske betegnelsene for gran, edelgran og furu preges av at bare furuen er hjemmehørende på De britiske øyene, og da bare som små rester av den kaledonske skog i Skottland.

Granen ser ut til å ha kommet til De britiske øyer på midten av femtenhundretallet, edelgranen på begynnelsen av sekstenhundretallet. Alle treslagene kan bli betegnet som *fir*, et navn som antagelig er kommet til Storbritannia som lånord fra dansk *fyr* (furu). Det gammelengelske ordet *furb*, som vi kan finne i sammensetningen *furbwudu* (furuved), ser ut til å være forsvunnet tidlig for å bli erstattet med *fir* eller for furuens del også *pine*, som allerede i gammelengelsk er blitt direkte innlånt fra den gammelfranske formen *pin* (etter latin *pinus*).

Det pussigste av de tre engelske ordene er *spruce*. Dette er opprinnelig et adjektiv som vi finner som første ledd i det sammensatte navnet *spruce fir*. Adjektivet *spruce* betyr egentlig “prøyssisk”, men den opprinnelige betydningen er i årenes løp forsvunnet, og adjektivet er etter hvert blitt oppfattet som et selvstendig substantiv. Forklaringen ligger i den store importen av grantømmer fra Østersjøområdet. I dagens engelsk kalles vanlig gran som oftest *Norway spruce*, noe som selvsagt viser til Norge som en annen viktig leverandør av tømmer. Vi kan her sitere fra den engelske forfatteren John Evelyn, som i 1664 ga ut den første engelskspråklige framstillingen av skogtrær i Storbritannia. Om *Picea* skriver han: “[...] for masts, &c. those of Prussia, which we call spruce, and Norway (especially from Gottenberg) and about Riga, are the best [...]” Som vi ser oppfatter allerede Evelyn *spruce* som et selvstendig trenavn. Dagens engelske navnebruk er dermed som følger: Gran kalles *spruce*, edelgran *fir*, og furu *pine*, men likevel er det ikke uvanlig å finne *Scots fir* ved siden av *Scots pine* brukt om *Pinus sylvestris*, vanlig furu.

Kort forklarende etterskrift

Her følger en liten forklaring dersom du ikke er helt sikker på om du klarer å skille gran og edelgran fra hverandre.

Granen har spisse og som oftest stikkende barnåler. De sitter på et tappformet feste. Barken er ru. De modne konglene henger ned fra kvistene og faller hele av når de er modne.

Edelgranen har flate og som oftest myke og butte barnåler. Trekker vi av en barnål, etterlates et lite arr i barken. Barken er glatt. Konglene sitter opprett på grenene og faller fra hverandre (drysser) når de er modne.

Litteratur

- Arbmann, H., Hoops J. & Beck, H. 1973 – 2008. – Reallexikon der germanischen Altertumskunde – 2. utg. Berlin.
- Asbjørnsen, P.C. & Moe J. 1975. – Samlede eventyr. – Oslo.
- Bibelen. 2011. – E-utg.: <<http://www.bibel.no/Nettbibelen>>
- Biblia. – Die gantze Heilige Schrifft: Deudsch. 1545. – E-utg.: <<http://lutherbibel.net/>>
- Bjorvand, H. & Lindemann, F. O. 2007. – Våre arveord. Etymologisk ordbok – Rev. og utv. utg. Oslo.
- Evelyn, J. 1706. – Sylva or a Discourse of Forest Trees & Propagation of Timber. – 4. utg. London., E-utg.: <<http://www.gutenberg.org/files/20778/20778-h/20778-h.htm>>
- Friedrich, P. 1970. – Proto-Indo-European Trees. – Chicago/London.
- Fries, J. 1994. – Trädnamnen fura och tall – deras betydelser och etymologiska släktingar. – *Umeå studies in the humanities* 118 (1994): 111 – 117.
- Genoust, H. 2012. – Etymologisches Wörterbuch der botanischen Pflanzennamen. – 3. utg. Hamburg.
- Hellquist, E. 1948. – Svensk etymologisk ordbok – 3. oppl. Lund.
- Høeg, O. A. 1976. – Planter og tradisjon. – 3. oppl. Oslo/Bergen/Trondheim.
- Kluge, F. 2002. – Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. – 24. oppl. Berlin/New York.
- Lloyd, A., Springer, O., Lühr, R. & Purdy, K. 1988 – 2014 – Etymologisches Wörterbuch des Althochdeutschen. – Göttingen.
- Marzell, H. 1943 – 1958. – Wörterbuch der deutschen Pflanzennamen. – Leipzig.
- Parducci L. et al. 2012 – Glacial Survival of Boreal Trees in Northern Scandinavia. – *Science* 335 (2012): 1083 – 1086.
- Skard, O. 2002. – Trær. Røtter i kulturhistorien. – Oslo.
- de Vaan, E. 2008 – Etymological Dictionary of Latin and the other Italic Languages. – Leiden, Boston.